

Методичний ключ визначення жанру барокової і романтичної поезії

Ольга Бурко,

молодший науковий співробітник

НДЛ грінченкознавства

Київського університету імені Бориса Грінченка

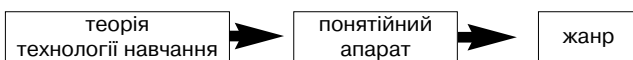
У статті систематизовано відомості про внесок знаних учених-методистів України у вивчення жанрів поезії. Зроблено спробу виявити, чи молодші та старші підлітки набули вміння визначати жанри ліричних творів, розрізняти баладу, легенду, молитву, фігурні вірші, романси та ін. на уроках української літератури. Запропоновано авторську технологію навчання барокової і романтичної поезії. Її структурними складниками є прийоми альтернативного тесту та матриці при визначенні жанру відповідної поезії. Обґрунтовано доцільність їхнього використання на уроці-презентації журналу та уроці-«вікні у мистецтво».

Ключові слова: бароко, І. Величковський, Є. Гребінка, жанр, методика навчання, прийом, романтизм, урок-презентація журналу та урок-«вікно у мистецтво».

В історії методики навчання літератури акцентувалося на вивченні жанрів поезії. Учені та вчителі-практики спроектували роботу з цієї проблеми у двох напрямках: теоретичному і практичному.

Ми спиратиметься на наукові розвідки О. Бандури та Г. Бандури, Н. Волошиної, Л. Мірошніченко, Б. Степанишина, Г. Токмань та ін.

Проблема вивчення жанрів романтичної поезії поставлена ще О. Бандурою та Г. Бандурою. Вчені наголосили на створенні поетами-романтиками нового жанру — героїко-історичної поеми, перенесенні в літературу жанрів із фольклору (пісні, думки, балади, легенди) та інших літератур (елегії, романсу, мадригалу). Етапним у дослідженні жанрів поезії романтизму стали праці Н. Волошиної. Вона наполягала на тому, щоб "...залучити школярів до роботи над жанровими особливостями поезій" [1, с. 2]. Г. Токмань розглядає специфіку шкільного аналізу творів різної жанрової природи. Вона робить висновок про те, що "...визначення жанрової природи твору, що вивчається, є не тільки складовою аналізу тексту, але й важливим чинником вибору методичної моделі уроку, яка створюється вчителем" [10, с. 237]. Н. Голуб у побудованій структурі навчання риторики виділяє триаду:

Л. Мірошніченко накреслила шляхи реалізації цієї ідеї: "На першому уроці теоретичний матеріал буде подаватися через виклад учителем початкових відомостей. На другому — розпочинається бесіда, бо вчитель повторює й закріплює той теоретичний матеріал, який він подав на першому уроці. На третьому — дослідницька робота: учитель запропонує учням самостійно знайти в ній риси жанру" [6, с. 100].

Б. Степанишин рекомендує опановувати барокову поезію Г. Сковороди, її жанри на двох уроках. Погоджуємося з думками вчених і використовуватимемо такий вид роботи зі старшими підлітками.

Чинна програма регламентує вивчення лірики всіх жанрових груп, які визначаються за провідними мотивами: громадянської ("Думка", "Іван Підкова", "Тарасова ніч" Тараса Шевченка); інтимної ("Іхав козак за Дунай" Семена Климівського, "Рибалка" Петра Гулака-Артемівського, "Соловей" Віктора Забіли,

"Українська мелодія" Євгена Гребінки); медитативної ("Небо" Михайла Петренка); пейзажної ("Соловейко" Миколи Костомарова, "Веснівка" Маркіяна Шашкевича); політичної ("De libertate" Григорія Сковороди, "Великий льох" Тараса Шевченка); релігійної ("Давидові псалми" Тараса Шевченка); філософської ("Стоит явор над горою", "Всякому городу нрав і права" Григорія Сковороди). Шкільний курс української літератури передбачає і вивчення жанрових її різновидів: афоризму, балади, елегії, медитації, містерії, романсу, фігурного (курйозного) вірша.

Наше дослідження цієї проблеми почалося з констатувального експерименту. Ми провели опитування молодших та старших підлітків різних областей України та Республіки Крим: гімназії № 9 м. Сімферополя Республіки Крим (39 учнів); Дубровицького НВК "Лицей — ЗОШ I—II ст." Рівненської обл. (37 учнів); Кінецьпільської ЗОШ I—III ст. Миколаївської обл. (27 учнів); Стеблівської ЗОШ I—III ст. Черкаської області (36 учнів); ЗОШ I — III ст. № 13 м. Вінниці (53 учні); ЗОШ I—III ст. № 4 м. Бучі Київської обл. (64 учні). Загальна кількість респондентів — 256 осіб. За результатами анкетування було виявлено, що молодші підлітки (6 — 7 класи) не набули вміння визначати жанри ліричних творів, розрізняти баладу, легенду, молитву. Тільки 44 з них упізнали визначення балади. Відтак маємо поглибити знання семикласників про жанри ліричних творів. У зв'язку з цим постає проблема: виявити межі здатності молодших підлітків засвоювати численні поняття з теорії літератури.

Особливо цікавими були відповіді старших підлітків на запитання "Які жанри привертають увагу в поетичних збірках?" Більшість із них віддали перевагу баладі (87 учнів), приблизно однаково їх цікавлять елегія (78 дев'ятикласників), романс і фігурні (курйозні) вірші (76 школярів), афоризм (52 респонденти), частково — містерія (20 осіб) і медитація (9 старших підлітків). Аналіз проведеного опитування дає підстави стверджувати, що вміння впізнавати жанри барокової і романтичної поезії формуються на недостатньому рівні.

У ході анкетування встановили, що старші підлітки частково виконують вимоги до знань і вмінь учнів основної школи. Дев'ятикласники середнього рівня виписують тлумачення термінів з енциклопедичного

словника (21 учень); школярі високого рівня з більшим бажанням виконують завдання творчого характеру: складають фігурні вірші (6 респондентів); виконують романси у супроводі музичних інструментів (5 учнів); ілюструють балади (30 учнів). Такі види діяльності дають їм можливість подати себе на уроці української літератури.

Отже, опитування молодших і старших підлітків про барокову і романтичну поезію допомогло виявити, що вони частково обізнані з різноманітним жанрів поетичних творів бароко і романтизму.

Ситуація може змінитися, якщо працювати за авторською технологією навчання барокової і романтичної поезії. Під цим кутом зору актуальною є настанова А. Ситченка: "Однією з умов технологізації навчального процесу є обов'язкова обізнаність учнів із порядком розумових дій, необхідних для розв'язання навчальної задачі" [9, с. 322]. Відтак пропонуємо старшим підліткам скористатися прийомом альтернативного тесту "Упізнай жанр поезії". Пропонований вид роботи, очевидно, буде ефективним на уроці-презентації журналу. Його назва співзвучна із темою уроку: "Українська література бароко. Поезія". Також на уроці, тип якого ми визначили як "вікно у мистецтво". Його тема: "Література українського романтизму. Поети-романтики".

Учитель на підсумковому етапі уроку-презентації журналу "Українська література бароко. Поезія" запропонує учням, які входять до міні-груп, поміркувати над альтернативними тестами, роздрукованими на картках. Пропонуємо один із варіантів (див. обл. 3).

Словесник також використає пропонований прийом на етапі узагальнення вивченого матеріалу під час проведення уроку-"вікна у мистецтво" на тему "Література українського романтизму. Поети-романтики". За Юрієм Луцьким, "Та навіть і романтики не дуже досягли успіху в розширенні радіусу дії різних літературних форм" [5, с. 71] (див. обл. 3).

Проте на етапі аналізу та інтерпретації романтичної поезії педагог поставить проблемне запитання: "Як упізнати романс?". На наше переконання, доцільно звернутися до прийому матриці "Жанрова означеність романсу". Учитель запропонує її для всіх міні-груп старших підлітків, порадить опрацювати поетичні тексти поетів-романтиків: "Гуде вітер вельми в полі" В. Забіли, "Дивлюся на небо та й думку гадаю" М. Петренка, "Ні, мамо, не можна нелюба любити!" Є. Гребінки. При цьому учні кожної міні-групи добиратимуть цитати із пропонованих поезій до сегментів матриці.

Безумовно, усі ці ознаки не вичерпують поняття романсу. Розраховуємо на співпрацю з науковцями.

Отже, у статті було зроблено спробу визначити спектр ефективних прийомів навчальної діяльності, які сприяють формуванню соціальної компетенції (здатності до співпраці у міні-групах); мотиваційної (вміння робити власний вибір жанрових ознак романсу); функціональної (уміння оперувати знанням про жанри барокової й романтичної поезії під час її аналізу та інтерпретації в основній школі на уроках української літератури).

синкретична форма, оскільки поєднує епос (розповідь про подію); лірику (культ страждання); драму (діалог ліричних героїв)	обрамлення звертанням; синтаксична строфічна анафора і епіфора (за О. Камінчук)
здебільшого використовувався амфібрахій (за Г. Сидоренко)	Жанрова означеність романсу
	задуманий як пісня і побутує у супроводі інструментів

Література

1. Волошина Н.Й. Перспективні педагогічні технології у практичній діяльності вчителя-філолога / Ніла Волошина // Всесвітня література та культура. — 2007. — №5. — С. 2—3.
2. Голуб Н.Б. Теоретично-методичні засади навчання риторики у вищих педагогічних навчальних закладах: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Голуб Ніна Борисівна. — Київ, 2009. — 505 с.
3. Гурбанська А. "Як він любив її..." (Вечір українського романсу) / Антоніна Гурбанська. — Дивослово. — 2003. — №1. — С. 74—77.
4. Камінчук О.А. Поетика української романтичної лірики (Проблеми просторової організації поетичного тексту) / Ольга Камінчук. — К.: ТОВ "ЛДЛ", 1998, 157 с.
5. Луцький Ю. Між Гоголем та Шевченком. Ред. рада: В.О.Шевчук та ін. Вст. ст. М.Рябчука. Худож.-оформлювач серії І.М.Гаврилюк / Юрій Луцький. — К.: Час, 1998. — 225 с. (Укр. модерна літ.)
6. Мірошниченко Л. Формування професійної готовності студентів-філологів до викладання світової літератури: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Мірошниченко Леся. — К., 2010. — 403 с.
7. Наєнко М. Романсеро Євгена Гребінки (До 200-річчя від дня народження митця) / Михайло Наєнко. — Літературна Україна. — № 5 (5434). — 2 лютого 2012. — С. 1—5.
8. Сидоренко Г.К. Українське віршування: від найдавніших часів до Шевченка / Галина Сидоренко. — К.: В-во Київського університету, 1972. — 140 с.
9. Ситченко А.Л. Теоретико-методичні засади аналізу художнього твору в шкільному курсі літератури: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Ситченко Анатолій. — Миколаїв, 2005. — 396 с.
10. Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція / Ганна Токмань. — К.: Міленіум, 2002. — 320 с.

Бурко Ольга. Методический ключ определения жанра барокковой и романтической поэзии

В статье систематизированы сведения о вкладе знаменитых ученых-методистов Украины в изучение жанров поэзии. Сделан шаг по выявлению умения младших и старших подростков определять жанры лирических произведений, отличать балладу, легенду, молитву, фигурные стихотворения, романсы и др. на уроках украинской литературы. Предложено авторскую технологию обучения барокковой и романтической поэзии. Ее составляющими являются приемы альтернативного теста и матрицы при определении жанра соответствующей поэзии. Обоснована целесообразность их использования на уроке-презентации журнала и уроке-"окно в искусство".

Ключевые слова: барокко, И. Величковский, Е. Гребинка, жанр, методика обучения, приём, романтизм, урок-презентация журнала и урок-"окно в искусство".

Burko Olga. Methodical key for determination of the genre of baroque and romantic poetry

The information about contribution of prominent scientists and methodologists of Ukraine in studying of the genres of poetry is systematized in the article. An attempt to detect whether younger and older adolescents have acquired the ability to define the genre of lyrical works, distinguish ballad, legend, prayer, curly poems, songs, and others at the lessons of Ukrainian literature. An authoring technology of training baroque and romantic poetry is presented. Its structural components are an alternative test methods and matrix in determining the appropriate genre of poetry. It is determined the appropriateness of their using at the lesson-presentations of journal and lesson "window to the art".

Keywords: Baroque, I. Velichkovskiy, E. Grebinka, genre, technique training, reception, Romanticism, lesson-presentation of journal and lesson "window to the art."